

אמור - "נחלקו בו חכמי ישראל": איסור חדש בחו"ל

השיחה: לקוטי שיחות חלק י"ז, שיחה ב' לפרשת אמור • siha.beiyoune@loubavitch.fr

משא"כ לשיטת הגמרא, איסור החדש נהוג רק בארץ ישראל, ופירוש "בכל מושבותיכם" הוא, שגם בארץ ישראל, האיסור מתחיל רק "לאחר ירושה וישיבה"⁴.

מקור 2 - מדוע מתעכבים כאן על משמעות "בכל מושבותיכם"?

נשאלת השאלה: לכאורה, הלשון "בכל מושבותיכם" נאמר כבר הרבה פעמים בתורה⁵, ופירושו הובן תמיד כפשוטו - שמצווה זו נהגת בכל מקום, לא משנה איפה שהיהודים יגורו⁶. מה פתאום מרגישים צורך כעת להסביר לשון זה?

אמנם התשובה על כך מובנת: דהנה, לעיל בפרשת צו, בפירושו על הפסוק "וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֵי־יִשְׂרָאֵל", רש"י לימד אותנו כלל גדול: "לפי שהיא חובת הגוף ואינה חובת קרקע"⁷, ונהגת בכל מושבות;

ועפ"ז, מכיון שאיסור ה'חדש' הוא "חובת קרקע", ובפרט שאיסור זה נקשר במפורש על ארץ ישראל (כפי שהתורה מדגישה "והבאתם את קצירה"⁸), היה מקום לומר שאיסור זה אינו נהוג בחו"ל; ולכן רש"י מביא שבכל זאת ישנה שיטה האוחזת שאיסור זה נהוג - "בכל מושבותיכם" - גם בחו"ל.

מקור 3 - מדוע רש"י אינו מסתפק בפירוש ההכי מתאים לפשט?

אלא שפירוש זה צריך עיון מכמה טעמים:

(א) רש"י הזכיר כמה וכמה פעמים הכלל, שתכלית פירושו הוא לפרש לפי הפשט⁹. ואם כן, מכיון שאחד מהפירושים הוא "בכל מושבותיכם" מתפרש לפי פשוטו, שזה כולל חוץ לארץ, למה רש"י הרגיש צורך להביא פירוש שני המסביר "בכל מושבותיכם" בצורה שונה ("לאחר ירושה וישיבה")?

(ב) וביותר קשה: הרי ישנו כלל בלימוד רש"י: כשמוסיף ומקדים לפני פירושו, שיש שנים (או יותר) פירושים¹⁰, כוונתו בכך להדגיש, שבדרך הפשט, שני הפירושים שקולים לגמרי!

⁴ הלשון במשנה קידושין (לו, ב): "כל מצוה שהיא תלויה בארץ - אינה נהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ - נהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים; רבי אליעזר אומר: אף החדש".

בהמשך לכך ישנו דיון שלם בגמרא להסביר, אם האיסור נהוג רק בא"י, מדוע לת"ק נאמר "בכל מושבותיכם"? וע"ז הוסבר שהחידוש הוא, שגם בא"י, האיסור מתחיל רק "לאחר ירושה וישיבה" (כשה"מושבותיכם" נשלם).

⁵ לדוגמה - בפרשת ויקהל: "לא תבערו אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבֵי־יִשְׂרָאֵל, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת". בפרשת בא: "כָּל מִחְמָצָת לֹא תֹאכְלוּ, בְּכָל מוֹשְׁבֵי־יִשְׂרָאֵל מִצֹּאת".

⁶ ובמילים אחרות, לעולם לא היה קס"ד שאיסור שבת ומצוות מצוה ינהגו רק בארץ ישראל ולא בחו"ל... פירוש "בכל מושבותיכם" הובן תמיד כפשוטו, שאיסורים אלה נוגעים בכל העולם! גם אם נהיה על הירח או במאדים...

⁷ יסוד פירוש רש"י זה הוא בגמרא קידושין לז, ושם רש"י מגדיר זאת כך: "חובת הגוף - היינו אינה תלויה בארץ אינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון: שבת, תפילין, עבודת כוכבים, פטר חמור, מילה, עריות וכיוצא בהם. חובת קרקע - שמוטלת על הקרקע או גידוליו כגון: תרומות ומעשרות, חלה, לקט, שכחה ופאה, שביעית, חדש, ערלה, כלאים".

⁸ בהערה 9 בשיחה, הרבי מציין למנחת חינוך, שם ישנו דיון שלם ע"פ הלכה, לשיטה האוסרת חדש גם בחו"ל - מן התורה, האם עפ"ז יהיה אפשר להקריב בבית המקדש תבואת הבאה מחו"ל... אמנם בהערה 23 בשיחה, הרבי מסביר שבפשוטו של מקרא, יש להביא "ראשית קצירה" של ארץ ישראל דווקא.

⁹ ראה רש"י בראשית ג, ח: "יש מדרשי אגדה רבים... ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו".

¹⁰ היינו, שלא רק מפרש את שני פירושים, אלא מקדים לפני פירושו ש"יש כאן שני פירושים", והרי "מניינא למה לי?"...

הערה למגיד השיעור: תחילת השיחה בסגנון למדני, ובהמשך ישנו ביאור נפלא בתורת הנפש. יש להאריך בחלקי השיחה לפי טיב הקהל.

במדור 'הוספות' של האתר תמצאו כמה מקורות משלימים על איסור חדש בימינו, הנחוצים כדי להבין את מהלך השיחה.

שיחה זו מיוסדת על התוועדות ש"פ אמור תשל"ז, וכוללת כמה פרטים שלא הובאו בשיחה המוגהת. ותן לחכם ויחכם עוד.

הקדמה:

בשיעורים רבים התעכבנו על הדיוק המירבי בפירוש רש"י, איך כל פרט בדבריו טומן בתוכו הוראות הלכתיות, מוסריות ומעשיות.

היום ניקח את זה צעד אחד קדימה: נלמוד כמה כללים בלימוד רש"י. נבין יותר טוב איך רש"י בונה את פירושו על התורה, בהסתמכו בפירושו במקום אחד על מה שפירש במקום אחר.

הרש"י שנלמד היום הוא סביב מצווה מרכזית בפרשתנו: מצוות הקרבת "עומר"¹ (2.98 ליטר לערך) שעורים מהתבואה החדשה לבית המקדש - ביום שני של חג הפסח.

כל עוד ה"עומר" לא נקרב, בני ישראל נאסרו מלאכול מהתבואה החדשה, בכל צורותיה. היום נעמוד בעז"ה על מצווה זו בארוכה².

מקור 1 - "נחלקו בו חכמי ישראל" אם איסור חדש נהוג בחו"ל

בקשר לאיסור אכילת התבואה החדשה לפני הקרבת העומר בבית המקדש, נאמר בפרשתנו: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ, עַד גְּעֵזַם הַיּוֹם הַזֶּה - עַד הִבִּיאֲכֶם, אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹקֵיכֶם: חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם, בְּכָל מוֹשְׁבֵי־יִשְׂרָאֵל".

ופירש רש"י: "בכל מושבותיכם - נחלקו בו חכמי ישראל: יש שלמדו מכאן שהחדש נהוג בחוצה לארץ; ויש אומרים: לא בא אלא ללמד שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה, משכבשו וחילקו [את ארץ ישראל בתקופת יהושע]".

היינו שיש כאן שני שיטות על משמעות לשון הכתוב "בכל מושבותיכם":

לשיטת התורת כהנים, משמעות מילים אלה היא, שאיסור החדש לפני הקרבת העומר נהוג גם ב(תבואות) חוצה לארץ³.

¹ לקהל מתחיל: יש להסביר שיעקר מצוות ה"עומר" אינו האבלות על תלמידי ר"ע, אלא הקרבת ה"עומר", ובהמשכו: ספירת 49 ימים עד לשבועות.

² להעיר, שבימינו (בשעה שבית המקדש עדיין לא נבנה לע"ע), הרבה נזהרים עדיין על איסור חדש, אם כי בפועל לא נזהרים בכך לפי מנהגנו (גם בארץ ישראל). ועיין בשו"ע אדה"ז סי' תפ"ט, בשיחת אחש"פ תש"מ, ובסקירה על הנושא באוצר מנהגי חב"ד (שלושת המקורות נמצאים במדור "הוספות").

להעיר: שגם להאוסרים, האיסור הוא רק בשעה שהתבואה הושרשה בקרקע לאחר הפסח של שנה שעברה, ונקצרה לפני פסח של שנה זו. לדוגמה: אם זורעים באייר תשפ"א וקוצרים באלול תשפ"א, יש דין חדש בתבואה זו עד ח"י ניסן תשפ"ב! אכן, בדרך כלל זורעים אצלנו בחורף, וקוצרים בקיץ, כך שבנתיים כבר עבר תאריך העומר של השנה הנוכחית...

³ הלשון בתורת כהנים: "בכל מושבותיכם - בארץ ובחוצה לארץ. אמר רבי שמעון שלשה דברים תלויים בארץ ונהגים בארץ ובחוצה לארץ: החדש והערלה והכלאים. החדש - אסור מן התורה בכל מקום, והערלה - הלכה (למשה מסיני), והכלאים - מדברי סופרים".

בהערה 5 בשיחה, מציין הרבי לשו"ת צמח צדק, המסביר ג' שיטות בחדש בחו"ל (אם אסור מן התורה בכל מקום, מותר לגמרי או אסור מדרבנן). ושם מסביר שלשיטה הראשונה, "הטעם [הוא שאם היה כתוב] 'בכל מושבותיכם' משמע אפילו חוץ לארץ. אבל ממושבותיכם [ללא 'כל'] אין משמעו רק ארץ ישראל".

והרי כאן הפירוש השני (שמשמעות "בכל מושבותיכם" אינה שזה כולל גם חו"ל) - רחוק מהפשט, ועכ"פ לא מתאים לפשט כפי שהפירוש הראשון של רש"י התאים!

והביאור בזה: **לעיל** בפרשתנו, כמה פסוקים לפני איסור חדש, נזכר איסור סירוס בהמה והקרבנה להקב"ה: "ומעוץ וְכַתּוּב וְנָתַק וְכָרוֹת, לֹא תִקְרְבוּ לָהּ, וְבִאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ";

ושם פירש רש"י: "ובארצכם לא תעשו - דבר זה, לסרס שום בהמה וחיה ואפילו טמאה. לכך נאמר 'בארצכם', לרבות כל אשר בארצכם. שאי אפשר לומר לא נצטוו על הסירוס אלא בארץ, שהרי סירוס חובת הגוף הוא, וכל חובת הגוף **נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ**" (הגם שכתוב במפורש "בארצכם"¹¹).

ונמצא, שכלל זה, ש"כל חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ" הוא כלל ברזל שאין לחרוג ממנו, גם אם לשם כך יש להפקיע את הכתוב מפשוטו! ומכאן יש ללמוד גם לגבי הכלל המקביל, "חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ" - שאף הוא כלל ברזל שיש בו כדי להוציא את הכתוב מידי פשוטו.

ולכן רש"י הביא פירוש נוסף על "בכל מושבותיכם" של איסור חדש, שמכיון שמדובר ב"חובת קרקע", איסור זה נוהג רק בארץ ישראל, וגם אם צריך "לדחוק" פירוש הפשוט בגלל זה.

עפ"ז יובן מדוע רש"י לא הסתפק בפירוש הראשון ("שהחדש נוהג בחוצה לארץ") - מכיון שפירוש זה סותר את הכלל "חובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ"; ולאידך גיסא, אין הוא מסתפק בפירוש השני בלבד ("שלא נצטוו על החדש אלא לאחר ירושה וישיבה") - שכן פירוש זה מחייב לפרש את המלים "בכל מושבותיכם" בדרך שונה **מבכל שאר המקומות** שבהם הן מופיעות, והדבר אינו מסתבר.

ומכיון שבכל אחד מהפירושים קיים קושי משלו - מביא אותם רש"י כשני פירושים שקולים.

מקור 4 - "נחלקו בו חכמי ישראל" - שני גישות בהבנת הרגשות

כעת, נעמוד על עומק הסברות של ב' פירושים חלוקים אלה, ונבין שיש כאן שני גישות שונות בחיים, וכפי שרש"י מרמז זאת בתחילת פירוש "נחלקו בו חכמי ישראל" (ולא כלשון הרגיל "נחלקו רבותינו וכו') - כדי לרמז שיש כאן שני שיטות בדרך הבנת התכונות ורגשי הלב של בני ישראל, וכדלקמן.

מקור 5 - תכליתו של כל קרבן: לעורר רגש מסוים אצל היהודי

ובהקדים: דהנה, תכלית כל קרבן (גם קרבן ציבור) הוא כדי "לכוון את ליבו לשמים"¹² - לעורר אצל כל יהודי את הרגש המתאים לקרבן מסוים זה (רגש חרטה ותשובה בקרבנות חטאת ואשם, רגש הודיה להקב"ה בקרבן תודה וכדומה).

מקור 6 - הרגש שהקרבנות החדש צריכה לעורר אצל היהודי

ובכן, תכלית איסור 'חדש' - לא לאכול מן התבואה לפני הקרבנות ראשית הקציר - הוא כדי לטעת בלבבות בני ישראל את ההכרה בכך שראשיתו של כל דבר שייכת להקב"ה.

¹¹ היינו שאין לומר כפשט הפשוט שאיסור סירוס בהמה הוא רק בארץ ישראל, דהרי סירוס בהמה הוא חובת הגוף, וא"כ הוא נוהג גם בחו"ל! ומפני כלל גדול זה, מוכרחים להרחיק מהפירוש הפשוט, [ולהסביר שהפשט של "ובארצכם" הוא: שאסור לסרס בכל פלגות הארץ... בכל מה שה' ברא...].

¹² משנה מנחות יג, יא: "נאמר בעולת הבהמה [העולה הרבה כסף] - "אשה ריח ניחוח", ובעולת העוף [העולה פחות כסף, ומ"מ נאמר אותו לשון] "אשה ריח ניחוח", ובמנחה [חבתה... ומ"מ נאמר] "אשה ריח ניחוח" - ללמד שאחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיוכיח אדם את דעתו לשמים".

אלא שיש לשאול: מילא אצל היהודים בארץ ישראל זה יעבוד (מכיון שהעומר נקרב מתבואתם), אבל כיצד ניתן לטעת הכרה זו בקרב יהודי חוץ לארץ, שאינם מקריבים מקצירם?¹³

מקור 7 - "חכמי ישראל" נחלקו איך לפעול את רגש ה'חדש' בחו"ל

אכן, "חכמי ישראל" נחלקו בפתרון דילמה זו:

השיטה הראשונה היא, שהדרך לעורר רגש זה בבני חו"ל היא ע"י הטלת איסור חדש גם עליהם [הגם שעקרונית זה לא שייך להם], כדי שאיסור זה יעורר אותם להכרה שהכל שייך לקב"ה.

השיטה השנייה היא להפך - דווקא העובדה שאיסור חדש אינו נוהג אצל היהודים בחוץ לארץ, משום שאינם ראויים להביא קרבן, דווקא עובדה זו תגרום להם להכיר בשפל מצבם, ובעקבות זאת תתעורר בהם תשוקה להיות שותפים אף הם להכרה הנובעת מקרבן העומר - שהכל שייך לקב"ה.

מקור 8 - החילוק בפנימיות העניינים בין שני הגישות: גוף ונפש

שני גישות אלה מתאימות גם לחילוק בפנימיות העניינים:

השיטה הראשונה דוגלת בהשפעה ע"י איסור אכילה, איסור המשפיע בעיקר על הנפש הבהמית¹⁴; ואילו השיטה השנייה דוגלת בהשפעה ע"י תחושת ריחוק רוחני, שהשפעתה היא על הנפש האלוקית, כדי שתרגיש צורך להתקרב להקב"ה.

מקור 9 - ההוראה: סדר הפירושים ברש"י מתאים לסדר עבודת ה'

ויש לומר, שזהו הטעם לכך שרש"י מקדים את השיטה הראשונה לשניה (הגם ששניהם שוות בדרך הפשט), מפני שכן כך הוא סדר העבודה: תחילה באמצעות הנפש הבהמית, ולאחר מכן באמצעות הנפש האלוקית.

יסוד זה הוא גם הסיבה להבדל הנוסף¹⁵ בין שתי השיטות - לעניין זמן תחילתו של האיסור:

לפי השיטה הראשונה חל האיסור מיד עם הכניסה לארץ - התקופה המקבילה לתחילת העבודה הרוחנית; ואילו לפי השיטה השנייה, האיסור חל רק "לאחר ירושה וישיבה" - תקופה המקבילה לשלב מתקדם יותר בעבודה, שבו העבודה היא באמצעות הנפש האלוקית. (ראה הערה עבור ההוראה¹⁶).

¹³ בהערות 22 ו-24 בשיחה, הרבי מסביר שברור שלאיזה שיטה שתהיה, קרבן העומר הנקרב בא"י, פועל על כל היהודים, כולל על אלה שבחו"ל. אלא, שמ"מ, הקב"ה קבע שכל התפילות ועובדות דרך ירושלים, כנפסק בשו"ע שבשעת התפילה - על האדם האדם לפנות פניו כנגד ארץ ישראל.

ולכן, מסביר הרבי, "אף שהברכה מלמעלה נמשכת גם עליהם (על יהודי חו"ל) - בכדי שתהיה פעולה והרגשה בנפשם צ"ל מעשה שלהם שיעור [בהם העניין]".

¹⁴ הרבי מצייץ לגמרא חגיגה טז, א: "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלשה כמלאכי השרת, שלשה כבהמה. שלשה כמלאכי השרת: יש להם דעת, ומהלכין בקומה זקופה, ומספרים בלשון הקדש. שלשה כבהמה: אוכלין ושותין, ופרין ורבין, ומוציאין רע". היינו, שהאכילה קשורה ישירות לנפש הבהמית.

¹⁵ הבדל זה לא צוין בדף המקורות, כדי להקל עבור קהלים מתחילים. וכמוכן שיש להסבירו בע"פ לקהלים מתאימים וכו'.

¹⁶ בהתוועדות המקור (ש"פ אמור תשל"ז): "מוזה ניתן ללמוד הוראה בנוגע לפעולה על הזולת במבצעים וכו' - שכשמדברים עם יהודי שני, יש אופן פעולה בו מסבירים ליהודי שישנם עניינים שלעית-עתה אי אפשר לתבוע ממנו, מכיון שהוא נמצא בשפל המצב, שזה יפעל שאדם זה יצא ממצבו וכו'".

בדרך אפשר, מהביאור בסוף השיחה (על שני השלבים), יוצא שלפני הביטוש ישנו שלב מקדים: ובהקדים, דהנה כשיהודי אינו קרוב עדיין להקב"ה, ישנם שני דרכים לקרבו: גישה ראשונה - להכניסו ישר לתוך העניינים (להסביר לו את הדברים כוונתם ורגיל). גישה שנייה - לעורר אצלו רגש הצימאון להקב"ה ע"י שלא נותנים לו בתחילה גישה לדברים נעלים, כדי שירגיש בחסרונו.

ועל זה מגיעה ההוראה: דבר ראשון, יש להתחיל בגישה הראשונה, לתת לנה"ב כל מה שאפשר, ורק אח"כ לעורר אצלו צימאון ע"י נתינת הרגש שחסר משהו (כהוראה המובאת בהתוועדות הנ"ל). וכך נוכל לקרבו כדבעי לתורה ומצוות.